

Kärrbo kyrka

Rengöring av valv

Antikvarisk kontroll

Kärrbo Klockargård 1:4
Kärrbo socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Kärrbo kyrka

Rengöring av valv

Antikvarisk kontroll

Kärrbo Klockargård 1:4
Kärrbo socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

Omslagsfoto: Rengöring av valven med Aka-pad svamp. Foto: Helén Sjökvist.

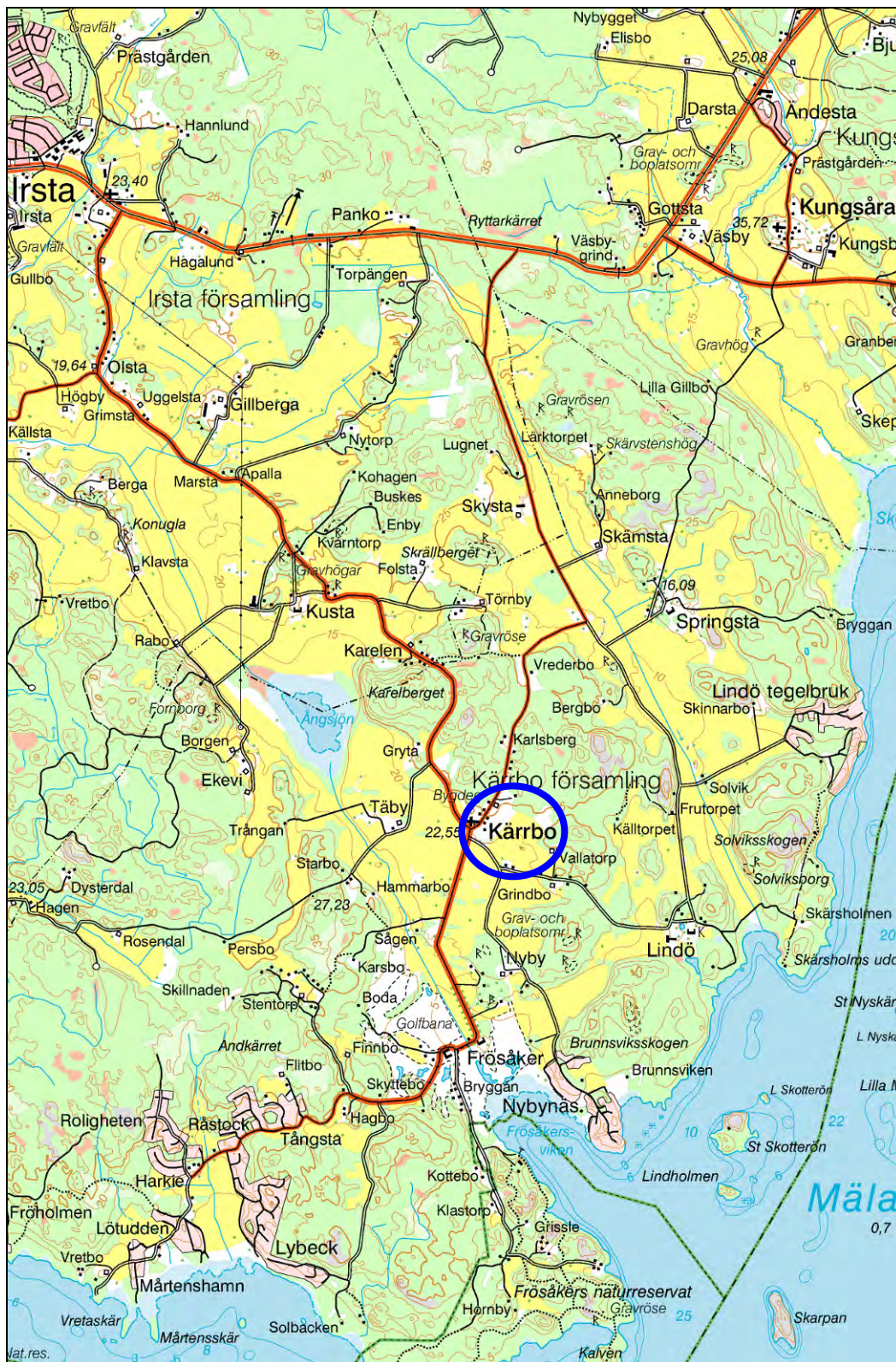
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86019-86-0

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Kyrkan	5
Kalkmålningar	6
Genomförande	6
Rengöring av valv	6
Kortravén	6
Travé 2	6
Travé 3	7
Travé 4	7
Vapenhuset	7
Sakristian	7
Rengöring av medeltida måleri	11
Övriga målningsarbeten	13
Orgelrengöring	13
Övrigt.....	14
Altare och altarring	14
Referenser.....	15
Kart- och arkivmaterial	15
Otryckta källor.....	15
Litteratur.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter	15

Figur 1. Kärbo kyrkas läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2008 har Kärro kyrka genomgätt en inre restaurering med tyngdpunkt på en rengöring och sanering från smuts och mögel. De inre klimatproblem som kyrkan tidigare dragits med har inneburit stora problem med mögelpåväxt. Efter det arbete som genomfördes 2006 för att förbättra klimatet var det drfor befogat att utföra även rengöringsarbetet. Tillstånd gavs av länsstyrelsen med dnr 433-9861-05.

Bakgrund

Kyrkan

Kärrbo kyrka uppfördes sannolikt under 1200-talet.¹ De tre stjrnvalven över långhuset tillkom troligen vid 1400-talets mitt. Kyrkan utvidgades österut, troligen omkring 1480-talet. Vid denna tid tillkom även sakristian och vapenhuset. På 1630-talet byggdes kyrkan ut mot söder med ett gravkor fr Jesper Nilsson Cruus, Frskers dåvarande innehavare.

Under tidigt 1800-tal genomfördes omfattande reparationsarbeten i kyrkan.² Bland annat försågs takstolarnas undersidor med förstärkande bjälkar. I sakristian ersattes r 1808 valvet, vilket hade stora skador, med ett platt trtak. I samband med detta avlägsnades cks sakristians stengolv vilket varit konstant fuktigt på grund av vattentrycket från en kllder. Bara några år senare revs även detta trägolv ut på grund av rötskador. Samtidigt byttes långhusets nedsjunkna tegelgolv mot ett trägolv på ventilerad grund. I anslutning till reparationerna i början av 1800-talet utfördes drneringsarbeten som hade till syfte att göra den omgivande begravningsplatsen mindre vattensjuk. Det lyckades och församlingen övergav tidigare planer på att flytta begravningsplatsen.

r 1872 höggs kyrkfnstren upp till dagens storlek. Trgolven togs bort, mittgngar och kor fick ett decimetertjockt ”asfaltgolv”, bestående av koltjära och granulerad koks. Den slutna bänkinredningen ersattes med öppna bänkkvarter på nya brädgolv. Längst fram i koret installerades två kaminer, anslutna till skorsten dragen över triumfbågen mellan kor och långhus. Att fuktproblemen fortfarande kvarstod antyds av att bnkkvarterens brädgolv åtta år senare byttes ut mot cementgolv och orgellktarens pelare i trä fick cementgjutna baser.

Under 1900-talet genomgick kyrkan en stor omgestaltning vilken av ekonomiska skäl delades upp i två etapper, genomförda 1921 respektive 1953. Genom att lägga ett nytt tegelgolv på dels befintligt asfaltgolv, dels på nygjuten bottenplatta ville man återgå till ett för kyrkorummet äldre utseende. Den öppna bänkinredningen ersattes med en slutna inredning till vilken man använde en dörr från 1600-talsinredningen som förebild. Fragmentariska väggmålningar från 1400-talet och ett 1600-talsfragment frilades och restaurerades. Man installerade även elektrisk värme i kyrkan.

---

¹ Ahlberg och Björklund 2000 s. 135.

² Hammarskiöld 2004 s. 11.

Kalkmålningar

I kyrkan finns flera bevarade medeltida målningar om än i fragmentariskt skick. Målningarna togs fram under ledning av Sven Brandel 1921 och rengjordes i samband med 1953-års renovering av Torsten Hjelm³. Senaste rengöringen genomfördes 1985 av Måleritjänst Västerås vilka använde sig av gomma pane som rengöringsmetod.⁴

Sammanlagt finns åtta invigningskors i kyrkorummet. På långhusets södra vägg framträder i långhusets östra travé ett manligt helgon som driver ut en ond ande ur en bedjande gestalt.⁵ Bilden har dels tolkats föreställa St Cyriakus som driver ut en djävul ur kejsar Diocletianus dotter Artemia och dels som en biskop. Över och vid sidan av vapenhusdörren finns ytterligare fragment av målningar bestående av olika avgränsade scener. Både öster om vapenhusdörren och högre upp finns djävulsliknande gestalter.

På norra väggen finns fragment av en horisontell rankbård. På korets norra vägg finns också ett fragment av renässanskaraktär.

Det finns uppgifter om att det i samband med framtagningen av målningarna framkom ytterligare fragment av passionsberättelsen på norra väggen vid predikstolen.

Genomförande

Rengöring av valv

De ytor i valven som inte var bemålade har rengjorts med wishab/Aka-pad-svamp. Därefter har ytorna laverats med gotlandskalk bruten enligt receptet 130 liter kalkmjölk, 200 ml grön umbra, 2 ml oxidgul.

Kortravén

Kortravén var den mest nedsmutsade av de fyra travéerna. I synnerhet naturstensväggarna hade dragit åt sig mycket smuts. Här fanns även omfattande spår av mögelangrepp på väggarna, bland annat i det nordvästra hörnet i anslutning mellan valv och vägg. För att avlägsna mögelfläckarna gjordes tester med dels oxiderat vatten och dels med oxalsyra. Inget av dessa försök gav önskat resultat. Istället borstades ytorna försiktigt med en mjuk mässingsborste.

Takvalvet rengjordes och laverades tre gånger medan ytterväggarna fick laveras 6-7 gånger beroende på nedsmutsningsgrad. Fönsternischen var i likhet med övriga nischer sedan tidigare avfärgad med kalkfärg våt. Denna borstades ned så långt som möjligt för att gotlandskalken skulle få fäste. Samtliga solbänkar var sedan tidigare målade med en modern golvfärg. Dessa har nu istället målats med linoljefärg kulör 1002-Y samt lackats.

Travé 2

I travé 2 har takvalvet laverats 2 gånger och ytterväggspartierna 5 gånger. Fönsternischerna har behandlats på samma sätt som i kortravén.

---

³ Broström 1984.

⁴ Hammarskiöld 2004.

⁵ Boström 1984.

Travé 3

I travé 2 har takvalvet laverats 2 gånger och ytterväggspartierna 5 gånger. Fönsternischerna har behandlats på samma sätt som i kortravén.

Travé 4

I travé 4 har takvalvet laverats 2 gånger samt ytterväggspartier 3 - 5 gånger. I nischerna på norra respektive södra väggen hade en kulturkalkfärg använts vid senaste avfärgningen. Denna borstades ned i sådan omfattning att gotlandskalk var möjlig att använda.

Vapenhuset

Väggar och valv var sedan tidigare avfärgade med en kulturkalkfärg. För att få vidhäftning var man därför tvungen att använda sig av denna produkt även vid detta avfärgningstillfälle. Porten är behandlad med linoljefernissa. Tegelgolvet har behandlats med oxanolja.

Sakristian

Väggarna är rengjorda på samma sätt som övriga kyrkan. Taket är endast rengjort med såpvatten.

Figur 2. Kraftigt nedsmutsade väggar i koret före rengöringen. Naturstenen som ingår i väggarna framträder tydligt.

Figur 3. Korets södra vägg före rengöringen.

Figur 4. Korets sydöstra hörn före rengöringen.

Figur 5. Korets nordöstra hörn före rengöringen.

Figur 6. Rengöring av valv pågår.

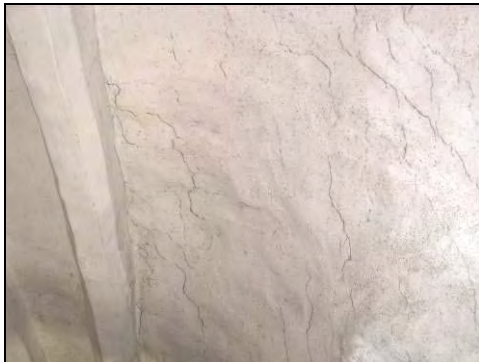
Figur 7. Översikt mot koret före rengöringen.

Figur 8. Korvalvets nordvästra hörn. Omfattande missfärgningar på grund av mögelangrepp.

Figur 9. Korets sydvägg efter rengöring och påbörjad kalkstrykning. Fortfarande slår mörka partier igenom.

Figur 10. Sydöstra delen av korvalvet med missfärgningar av mögelangrepp.

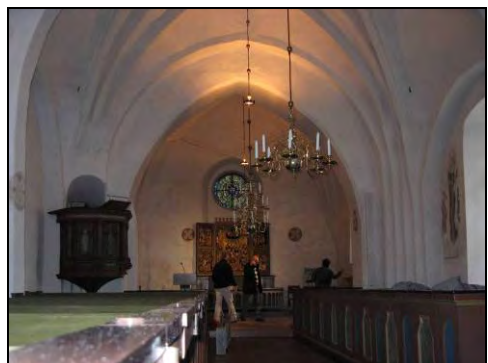
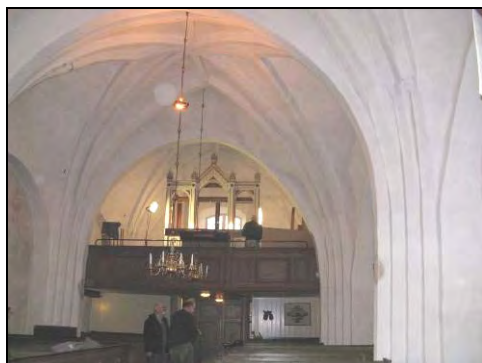
Figur 11. Nordöstra delen av korvalvet med missfärgningar av mögelangrepp.

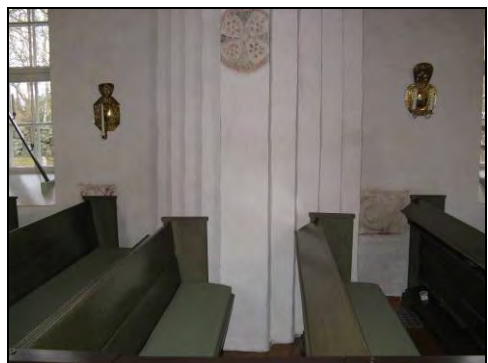
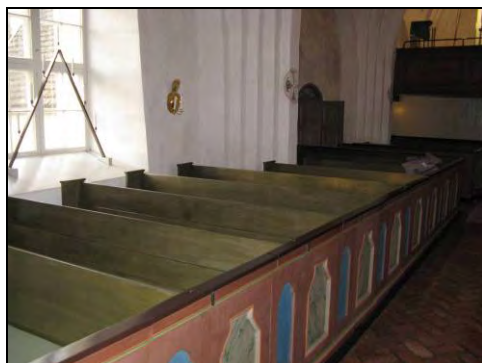
Figur 12. På orgelläktaren hade nischerna sedan tidigare målats med kalkfärg våt.
Figur 13. Korvalvet rengjort och laverat en gång.

Figur 14. Kraftigt nedsmutsade väggar i korets sydöstra del.
Figur 15. Långhuset sett mot väster efter renoveringen.

Figur 16. Långhuset sett mot väster efter renoveringen.
Figur 17. Långhuset sett mot koret efter renoveringen.

Figur 18. Åtgärdade bänkkvarter.
Figur 19. Norra väggen. Pelare som sedan tidigare haft omfattande fuktproblem.

Figur 20. En provruta lämnades på den norra väggen för att visa på skillnaden mellan rengjord och icke rengjord yta.

Figur 21. Baksidan av södra entréporten vilken behandlats med linolja.

Figur 22. Valvet i vapenhuset efter rengöringen.

Figur 23. Sakristian efter rengöring.

Figur 24. Detalj av altarskåp före konservering.

Figur 25. Altarskåpet har konserverats.

Rengöring av medeltida måleri

Rengöringen av medeltida måleri har genomförts av konservatorer. Arbetet har utförts med i första hand gomma pane. Målningen över vapenhusdörren hade flera små skador samt missfärgningar på grund av mögelangreppen. Små putsbortfall hade uppstått där putsen låg mycket tunt över väggens naturstenar. Skadorna reparerades med lufthårdnande kalkbruk för att stabilisera omkringliggande ytor.

Konserveringsarbetet finns redovisat i separat konservatorsrapport.

Figur 26. Renässansmålning på korets norra vägg före rengöring.

Figur 27. Renässansmålning efter rengöring. Observera det invigningskors som skymtar under målningen.

Figur 28. Djävulsfigur på vägg över vapenhusdörren. Före rengöring.

Figur 29. Samma parti efter rengöring.

Figur 30. Mindre putsbortfall där väggens naturstenar ligger ytligt.

Figur 31. Nedsmutsat och mögelangripet parti under pågående rengöring.

Figur 32. Figur på kyrkans södra vägg som kan tolkas som en biskop eller S:t Cyriakus. Efter rengöring.

Figur 33. Detalj av bredvidliggande bild. De två örnen på bilden av den onda anden har kommit fram i samband med konserveringen 2008.

Figur 34. Blomsterslinga på norra väggen efter rengöring.

Figur 35. Målningar över vapenbusdörren efter rengöring.

Figur 36. Dämonsfigur till vänster om södra ingången i kyrkan. Efter rengöring.

Figur 37. Rengjord yta till höger över södra entrén.

Övriga målningsarbeten

Fönsterbågarna har målats med linoljefärg på insida och mellansida.

Taket under läktaren hade omfattande blåsbildning och fick målas om helt. Kulören gjordes en aning ljusare än tidigare.

Bänkkvarteren har i första hand retuscherats. Endast fotbrädan samt golvlister och överliggare har målats om helt med linoljefärg. I övrigt har små retuscheringar genomförts med akrylfärg. Därefter har bänkarna behandlats med en blandning av blank och sidenmatt lack.

Golven har slipats lätt och behandlats med linoljefernissa liksom trappan upp till predikstolen. Insidan av predikstolen har målats med linoljefärg i kulör lika befintlig. Trägolvet innanför altarringen har målats.

Träsocklar som vid tidigare renovering byggts för att skydda elledningar har målats in i en ljusare kulör motsvarande 1002-Y då väggarnas kulör ändrats kraftigt i samband med rengöringen.

Orgelrengöring

Även orgeln hade påverkats starkt av mögelangreppen i kyrkan. Det fanns mögel inne i den matarbälg som inte används idag och där luften alltså står stilla. I den bälg som används och där luften cirkulerar fanns däremot inte några mögelangrepp.

Orgelns pipor och övrig inredning plockades ned för att rengöras på verkstad. Allt trä rengjordes först med dammsugare samt därefter med rapsåpa och vatten. Därefter rengjordes träet med mjuk borste och sprit. Träpiporna rengjordes försiktigt med mjuk skurborste och sprit såväl in- som utvändigt. Vissa ytor är även torkade med microfiberduk. Orgelpiporna i metall har rengjorts varsamt för att undvika skador.

Enstaka stämskador på piporna har åtgärdats. Även fasadpipornas bucklor har åtgärdats. Bälgen visade sig ha tidigare lagningar eller tätningar utförda med silikon. Detta har ej åtgärdats men kan vara aktuellt att åtgärda i framtiden.

Tidigare kanalanslutning mellan fläkt och huvudkanal gick via en pappslang. En ny anslutning utfördes i trä.

I sockeln låg tio stycken tegelstenar vilka troligen plockats bort från magasinsbälgen i samband med renoveringen av orgeln 1970 för att sänka lufttrycket. Ytterligare stenar låg under bälgen. Lufttrycket kan ha varit högre i originalskick men detta är svårt att avgöra då flera andra ändringar har gjorts på orgeln under årens lopp. Originaldispositionen på piporna har kunnat konstateras men man har inte åtgärdat de ändringar i stämmor som gjorts sedan tidigare.

Orgelns framsida har rengjorts med en triamoniumcitratlösning. Även övriga sidor på orgeln har rengjorts. Ett mindre parti med tidigare gjorda bättringar på orgelns norra sida stämde dåligt överens med originalytornas kulör och glans varför denna del ommålades. Orgelns baksida har troligen kvar sin originalmålning.

Figur 38. Orgeln sedd från nordöstra hörnet, kraftigt nedsmutsad före rengöringen.

Figur 39. Orgelns framsida var kraftigt nedsmutsad före rengöringen.

Figur 40. Det bemålade krönet på orgeln blev mer framträdande efter rengöringen.

Figur 41. Rengöring av orgelns invändiga delar pågår.

Övrigt

Altare och altarring

Altarringens tygklädsel har bytts ut. Dels på grund av slitage och dels på grund av de mögelsporer som troligen finns i tyget.

Vissa bättringar är gjorda på altarskivans kant samt på steget upp till altaret. Insidan av altarringen är ommålad liksom golvet innanför altarringen.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Gröna kartan

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2004. Karakterisering av Kärro kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Förlag Staffan Björklund. Borlänge.

Alström, Ulf. 2007. Kärro kyrka III. "Men som kyrkan efter reparation nu har annat skick, och förlorat sin fuktighet, kyla och drag, bekom det mig väl". Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2007:2.

Broström, Erik. 1984. Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län – en inventering. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	08109
Länsstyrelsen dnr:	433-9861-05
Fastighetsbeteckning:	Kärro Klockargård 1:4
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Kärro socken
Kommun:	Västerås
Ägare-beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet
Entreprenör:	Västerås Målerispectrum
Konservator:	Thomas Wängelin Teresia Strömgren
Orgelbyggare	Magnussons orgelbyggeri Ernst Heinrich Burgmann
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås